

ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΣ

Ο όρος νεοκλασικισμός χρησιμοποιείται για την υποδήλωση του κλασικισμού στην αρχιτεκτονική και στις εικαστικές τέχνες του δεύτερου μισού του 18^{ου} αιώνα ως και του πρώτου τρίτου του 19^{ου} αιώνα, σε διάκριση από τον κλασικισμό του 17^{ου} και πρώτου μισού του 18^{ου} αιώνα. Η εμφάνιση του νεοκλασικισμού ,ως συνειδητής στροφής προς την τέχνη του παρελθόντος , καθορίστηκε από την προσπάθεια του ανθρώπου να αντιπαραθέσει στην ανήσυχη και αντιφατική πραγματικότητα κάποιες «αιώνιες» αισθητικές αξίες, στο δε διανοητικό και μορφολογικό περιεχόμενο των καλλιτεχνικών ρευμάτων, που αναζητούσαν επίμονα την άμεση αντιστοιχία με την πραγματικότητα να αντιπαρατάξει τις αυστηρές μεγαλοπρεπείς μορφές και ιδανικές εικόνες έξω από το χρόνο, εξαγνισμένες από καθετί που έχει σχέση με την ιστορική πραγματικότητα.

Στην αρχιτεκτονική διακρίνονται τρεις περίοδοι ευρείας διάδοσης των νεοκλασικών ρευμάτων, τα οποία στο μεγαλύτερο μέρος τους, συνδέονται με τις παραδόσεις του κλασικισμού.

Κατά την πρώτη περίοδο η λογική της οργάνωσης των κλασικών μορφών και η απλότητα τους προωθούνται σαν αντιστάθμισμα στην τυπική αυθαιρεσία και στην υπερβολική διακόσμηση που κυριαρχούσε στην αρχιτεκτονική του εκλεκτισμού και του μοντερνισμού. Σε πολλές χώρες ο νεοκλασικισμός αυτής της εποχής χρησιμοποιούσε εποικοδομητικούς τρόπους επεξεργασμένους από την «μοντέρνα τέχνη» και περιέχει σαφείς ορθολογιστικές τάσεις.

Με την ευρεία έννοια του όρου, νεοκλασικισμό ονομάζουμε την αρχή του ιδανικού ύφους, που βασίζεται στην χρησιμοποίηση των αρχαίων μορφών και μοτίβων, υποθέσεων και συγκρούσεων. Ο νεοκλασικισμός χαρακτηρίζεται από την παραδοσιακή πλαστική τελειότητα και διαύγεια της ποιητικής γλώσσας. Σε διαφορετικές χώρες και διαφορετικές εποχές ο νεοκλασικισμός αποκτούσε ιδιόμορφη ιδεολογικό-καλλιτεχνική έννοια.

Η ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ

Η νεοκλασική αρχιτεκτονική, αν και οι αρχιτεκτονικές μορφές της αρχαιότητας αποτελούσαν από την εποχή ακόμα της Αναγέννησης τη βάση της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής, αποτελεί την πρώτη απόπειρα στην ιστορία της τέχνης να παρουσιαστούν σύγχρονα οικοδομήματα με μορφή προσδιορισμένη από τα αποτελέσματα των αρχαιολογικών ερευνών. Στην τάση του μπαρόκ για εντυπωσιασμό η νεοκλασική αρχιτεκτονική αντιπαρατάσσει τον ορθολογισμό, που θεωρείται το χαρακτηριστικό της ελληνικής αρχιτεκτονικής, και την αναζήτηση σωστών αναλογιών.

Η Αγγλική νεοκλασική αρχιτεκτονική κάνει την εμφάνιση της στα μέσα του 18^{ου} αιώνα και σημαδεύεται από δύο γεγονότα : την κατασκευή ενός ελληνικού δωρικού ναού από τον Τζ. Στιούαρτ και το έργο του Σκότου αρχιτέκτονα Ρόμπερτ Άνταμ (1728-1798), που μαζί με τον αδερφό του και συνεργάτη του Ιάκωβο διαμόρφωσαν την τεχνοτροπία που φέρει το όνομα τους.

Βασικό στοιχείο του στυλ του Άνταμ ήταν η έννοια της ελευθερίας.

Αφομοιώνοντας μια ποικιλία από επιδράσεις, που εκτείνονται από τον παλλαντιανισμό (το στυλ του Ιταλού αρχιτέκτονα της Αναγέννησης Αντρέα Παλλάντιο, 1508-1580), τα διακοσμητικά στοιχεία και το πνεύμα της Γαλλίας ως τα κλασικά πρότυπα της Ιταλίας, της Ελλάδας και της Μικράς Ασίας, ανασυνδύασε και αναδημιούργησε τα στοιχεία της αρχιτεκτονικής κατά τρόπο που ήταν εντελώς νέος και εξ ολοκλήρου νεοκλασικός. Οι εργασίες του συνίστανται κυρίως στην αναμόρφωση κατοικιών. Η χρήση αρχαίων μορφών με νέο περιεχόμενο είναι ένα επαναλαμβανόμενο χαρακτηριστικό της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής. Το αρχιτεκτονικό σχέδιο του Άνταμ βασιζόταν σε μία ποικιλία από αντίθετα σχήματα των διάφορων χώρων, που το καθένα τους ήταν γεωμετρικό μέσα σ' ένα γενικό γεωμετρικό πλάνο. Δημιούργησε έτσι μια αίσθηση κίνησης και ποικιλίας.

Το παιχνίδι αυτό μορφών και χώρων ήταν το χαρακτηριστικό του νεοκλασικού σχεδίου, ιδιαίτερα στη Γαλλία. Μετά τον Άνταμ παρουσιάστηκαν νέες τάσεις. Από τους κυριότερους αρχιτέκτονες της επόμενης γενιάς ήταν ο Dance ο νεότερος, ο Henry Holland και ο Ουάιατ. Η Newgate Prison του Dance στο Λονδίνο (1769), που κατεδαφίστηκε το 1902, ήταν από τα πιο πρωτότυπα αγγλικά κτίρια, ένα καταπληκτικό παράδειγμα νεοκλασικισμού. Κατά το 1800 όλη σχεδόν η αγγλική αρχιτεκτονική αντανakλούσε το νεοκλασικό πνεύμα. Ο μαθητής του Dance του νεώτερου, ο Τζον Σόουν, αρχιτέκτονας της Bank of England, ανέπτυξε ένα προσωπικό και πρωτότυπο στυλ που το χαρακτήριζε η απογύμνωση των κλασικών στοιχείων. Μετά το 1800 το ενδιαφέρον για την αναβίωση των ελληνικών μορφών

εντάθηκε και μια σειρά από κτίρια κατασκευάστηκαν βασισμένα είτε εντελώς είτε μερικά στα ελληνικά πρότυπα.

Από τα πρώτα ήταν το Downing College (Κέιμπριτζ, 1806-1811) του Γουίλιαμ Ουίλκινς, με λεπτομερειακά στοιχεία πιστά αντιγραμμένα από το Ερέχθειο. Στην ίδια περίοδο κατασκευάστηκαν το Covent Garden Theatre (1809) από το Smirke, το πρώτο ελληνικό δωρικό οικοδόμημα το Grande Park αγροτική έπαυλη (1809) από τον Ουίλκινς, η St. Pancras Church (1819-1822) από τον William και τον Henry W. Inwood με στοά και πρόναο τις Καρυάτιδες, όπως στο Έρέχθειο και αργότερα το Ionik British Museum (1824-1847) από το Smirke. Στη Σκοτία, ιδιαίτερα στο Εδιμβούργο, είναι επίμονη η τάση για την ελληνική αναβίωση. Η Royal High School του Τόμας Χαμίλτον, όπως και το Royal Institution του W. Playfair παρουσιάζουν έκδηλη την ελληνική επίδραση. Η Caledonic Road Free Church (1856-1857) είναι από τα ωραιότερα μνημεία της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής στη Σκοτία. Και στην Ιρλανδία, επίσης, εμφανίζεται, στο δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα, ο νεοκλασικισμός. Στο Δουβλίνο έχουμε τις Fourts Courts (1736-1976) του Τζέιμς Γκάντον και το Custom House (1781-1791) του Γουίλλιαμ Τσάμπερς.

Η Γαλλική νεοκλασική αρχιτεκτονική εμφανίζεται ως αντίδραση, στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, στο ρυθμό του ροκοκό. Το «Essai sur l'architecture» του Laugier, όπου διατυπώνεται μια διαφορετική γραμμή από το ροκοκό, αποτέλεσε τη θεωρητική βάση του στη Γαλλία και στην άλλη Ευρώπη. Σημαντικό ρήγμα στην παράδοση του μπαρόκ σημειώνει το σχέδιο μιας νέας πρόσοψης στην εκκλησία του Αγίου Σουλπίκιου στο

Παρίσι, το 1733, από τον «Giovanni N. Servandoni» . Από τους κύριους εκπρόσωπους της γαλλικής νεοκλασικής αρχιτεκτονικής ήταν ο Ζακ Ζερμαίν Σουφλό, ο πρώτος Γάλλος αρχιτέκτονας που μελέτησε τα ελληνικά ερείπια του Paestum.

Από τα σημαντικότερα έργα του είναι η εκκλησία της Αγίας Γενεβιέβης στο Παρίσι (1757-1790) (σήμερα «Πάνθεο»), που συνδυάζει τη νέα τάση για το αρχαίο μεγαλείο και την απλότητα με τον ορθολογισμό στην κατασκευή της, χωρίς, ωστόσο, να είναι αρχαία στο χαρακτήρα της.

Μια άλλη Παρισινή εκκλησία των ίδιων χρόνων, ο Άγιος Φίλιππος (1768-1784), είναι εμπνευσμένη στο σχέδιο της από τις πρώτες χριστιανικές βασιλικές και έχει ιωνική κιονοστοιχία. Το εξωτερικό της είναι πρότυπο απλότητας με ρωμαϊκό δωρικό πρόναο. Πολύ σημαντικός και με εξαιρετική πρωτοτυπία αρχιτέκτονας είναι ο Etienne Louis Boullée. Έργο του είναι το Δημαρχείο της Monville (1770). Το σχέδιο του είναι για κενοτάφιο του Νεύτωνα χαρακτηρίζεται από την αναζήτηση μιας καθαρής γεωμετρικής μορφής και απλότητας. Άλλοι νεοκλασικοί αρχιτέκτονες της προεπαναστατικής περιόδου είναι : ο Marie-joseph Peyre, ο Charles de Wailly, ο αρχιτέκτονας, μαζί με τον Peyrer, Paris Odeon, ο Jaques Gondoin , ο αρχιτέκτονας της ιατρικής σχολής (1769-1776), ο Jacque-Denis Antoine, ο Victor Louis , ο αρχιτέκτονας του θεάτρου του Bordeaux (1772-1780). Ο πιο τολμηρός ανακαινιστής στη νεοκλασική αρχιτεκτονική ήταν ο Κλοντ Ν. Λεντού, ο οποίος σχεδίασε πολλά κτίρια, μεταξύ 1765 και 1780, όπου επιχειρεί να συμφιλιώσει τα παραδοσιακά στοιχεία

του Γαλλικού κλασικισμού με τη νέα τάση για τα αρχαία πρότυπα.

Στα οικοδομήματα αυτά περιλαμβάνονται : ο Πύργος της Benouville, Calvados (1768-1775) , το Δημαρχείο του Montmorency, Παρίσι (1770-1772), με ιωνικό και τα δύο οικοδομήματα περιστύλιο, το θέατρο της Μπενζανσόν, με κίονες χωρίς βάση σε ρυθμούς του Paestum (1775-1781) κ.α.

Η Ιταλία υπήρξε το κέντρο από το οποίο εκπορεύτηκε ο νεοκλασικισμός, περισσότερο όμως με την έννοια ότι τα αρχαία στη Ρώμη και στο ιταλικό υπέδαφος ενέπνευσαν τους καλλιτέχνες και τους αρχιτέκτονες. Σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση του νεοκλασικισμού στην Ιταλία άσκησε ο χαρακτήρας και αρχιτέκτονας Τζιαμπατίστα Πιρανέζι (1170-1778) με τις χαλκογραφίες (του 2.000 περίπου) των ρωμαϊκών ερειπίων και το αρχιτεκτονικό του έργο. Έργο του είναι η πρόσοψη της εκκλησίας Santa Maria του Priorato (1765). Από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα παρουσιάζεται μια γόνιμη αναβίωση του παλλαντιανισμού, ο οποίος ήταν ένα σημαντικό στοιχείο στα ιταλικά νεοκλασικά αρχιτεκτονικά έργα. Ένα από τα σημαντικά επιτεύγματα στον πολεοδομικό τομέα σε αυτήν την περίοδο ήταν η πλατεία του Λαού στη Ρώμη (1813-1850), έργο του Giuseppe Valadier.

Η Ισπανική και Πορτογαλική αρχιτεκτονική . Από τους κυριότερους νεοκλασικούς αρχιτέκτονες ήταν ο Χουάν Βιλανουέβα, με μια τεχνοτροπία παρόμοια μ' εκείνη των συγχρόνων του Γάλλων και Άγγλων αρχιτεκτόνων. Έργα του είναι η Casita del Principe στο Ελ Πράδο (Μαδρίτη, 1785-1787). Στην Πορτογαλία,

νεοκλασικά έργα είναι το Ajuda Palace στη Λισσαβόνα, που η ανέγερση του άρχισε το 1802, του Ιταλού αρχιτέκτονα Manuel Fabri και το νοσοκομείο του Santo Antonio στο Oporto με δωρικό περιστύλιο, του Άγγλου αρχιτέκτονα John Carr .

Η Γερμανική νεοκλασική αρχιτεκτονική αναπτύχθηκε στο τέλος του 18^{ου} αιώνα και στις δύο πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα. Το σημαντικότερο μνημείο στην πρώτη της περίοδο είναι η Πύλη του Βρανδεμβούργου στο Βερολίνο (1789-1793) του Carl Gotthard Langhans , η πρώτη από τις σε δωρικό ρυθμό πύλες στη Ευρώπη. Αλλά στο απόγειο της η Γερμανική αρχιτεκτονική φτάνει ιδιαίτερα με τους διάσημους αρχιτέκτονες Friedrich Gilly, Leo Von Klenze και Karl Fr.Schinkel. Ο Fr. Gilly, αν και πέθανε νέος (29 χρονών), άφησε ορισμένα σημαντικά σχέδια που δικαιολογούν την κεντρική θέση που κατέχει στο γερμανικό νεοκλασικισμό.

Το σχέδιο του για μνημείο του Φρειδερίκου του Μεγάλου (1797) αποτελείται από έναν ελληνικό δωρικό ναό σε γεωμετρικό υπόβαθρο. Το οικοδόμημα, τοποθετημένο σ' έναν ευρύ ανοιχτό χώρο, περιβάλλεται από οβελίσκους. Σημαντικό είναι επίσης το σχέδιο για ένα πρωσικό εθνικό θέατρο (1800). Ο Λ. Κλέντσε (1784-1804), έκτισε τη Γλυπτοθήκη του Μονάχου (1816-1830), με περιστύλιο και άσπρους τοίχους, και τον Walhalla (1830-1847), έναν ελληνικό ναό πάνω σε λόφο κοντά στο Ρέγκενσμπουργκ. Ο Κ. Σίνκελ υπήρξε ίσως ο σημαντικότερος από τους αρχιτέκτονες και το 1815 είχε διορισθεί κρατικός αρχιτέκτονας από το Φρειδερίκο – Γουλιέλμο Γ'. Από τα πιο σημαντικά νεοκλασικά του έργα είναι το Schauspe-Ihaus στο Βερολίνο (1819-1821)

και το Altes Museum, στο Βερολίνο επίσης (1823-1828), με ιωνική κιονοστοιχία. Οι Κλέντσε και Σίνκελ συνέβαλαν στην ανοικοδόμηση της Αθήνας.

Στην Πολωνία, η νεοκλασική αρχιτεκτονική πιο περιορισμένη. Στη Βαρσοβία, έχουμε το νεοκλασικό Prymasowski Palace (1784), σχεδιασμένο από τον Ephraim Shroger, και την Ευαγγελική Εκκλησία (1775-1781), που έκτισε ο Gottfried Zug.

Στη Ρωσία, η ανάπτυξη της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής που κι εδώ παρουσιάζεται ως αντίδραση στις υπερβολές του ροκοκό, οφείλεται κυρίως στην Αικατερίνη Β΄. Η Πετρούπολη ιδιαίτερα μετατράπηκε σε μουσείο νεοκλασικών οικοδομημάτων. Σημαντικός ήταν ο ρόλος ξένων αρχιτεκτόνων. Ο Σκότος Charles Cameron εισήγαγε τον ελληνικό δωρικό κίονα στο Ναό Φιλίας στο Παβλόφσκ (1780). Εκτεταμένο είναι το αρχιτεκτονικό του έργο στο Τσάρσκοε Σέλο σε στιλ επηρεασμένο από το Ρόμπερτ Άνταμ. Ο Ιταλός αρχιτέκτονας Giacomo Quarenghi έχτισε ανάκτορο για την Αικατερίνη στο Πέτερχοφ (1781-1789). Αλλά και άλλοι Ιταλοί συνέβαλλαν στην ανάπτυξη του νεοκλασικισμού στη Ρωσία. Από τους Ρώσους αρχιτέκτονες οι κυριότεροι ήταν ο Bazhenov και ο Starov. Ο πρώτος έκανε τα σχέδια του νέου ναύσταθμου στη Πετρούπολη και τα σχέδια για το Kmenhi Ostrov Palace (1765-1775). Ο δεύτερος σχεδίασε μια πριγκιπική έπαυλη στο Νικόλσοε (1774-1776), το νέο καθεδρικό ναό της Αγίας Τριάδας στην Πετρούπολη (1776) και το ανάκτορο της Ταυρίδας (1783-1788). Δύο άλλοι Ρώσοι αρχιτέκτονες, ο Αντρέι Νικηφόροβιτς Βορονίκιν και ο Α. Ντ. Ζαχάροβ, έκτισαν ο πρώτος τον

καθεδρικό ναό του Καζάν (1801-1811) και ο δεύτερος το ναυαρχείο (1806-1815) στην Πετρούπολη.

Στις Σκανδιναβικές χώρες ένας από τους κυριότερους αρχιτέκτονες ήταν ο Δανός Christian Frederic Hansen, που εργάστηκε, επίσης στην Ελλάδα και την Αυστρία. Έργα του είναι το Δικαστικό Μέγαρο στην Κοπεγχάγη (1805-1815) και Vor Frue Kirke (Εκκλησία της Παναγίας), που σχεδιάστηκε το 1808-1810 και κτίστηκε το 1811-1829, στην Κοπεγχάγη επίσης. Ο Michael Gottfried Bindesdall, μαθητής του Hansen, ήταν ο αρχιτέκτονας του νεοκλασικού μουσείου Thorvaldsen στην Κοπεγχάγη (1839-1848). Στη Σουηδία, νεοκλασικό είναι το Ινστιτούτο Βοτανικής στην Ουψάλα (1791-1807), με ελληνικό δωρικό περιστύλιο, σχεδιασμένο από το Γάλλο Jean-Louis Desprez.

Στις ΗΠΑ, η νεοκλασική αρχιτεκτονική αναπτύχθηκε κυρίως κατά το 19^ο αιώνα και παραδείγματα της υπάρχουν σχεδόν σε κάθε αμερικάνικη πόλη. Η τάση για την υιοθέτηση ρωμαϊκών και ελληνικών αρχιτεκτονικών προτύπων ήταν έντονη. Το 1785, ο Τόμας Τζέφερσον έκτισε το Καπιτώλιο της Βιρτζίνια με σχέδιο του Γάλλου αρχιτέκτονα Charles-Louis Clerisseau, που έχει ως πρότυπο την αρχαία ρωμαϊκή Maison Carre στη Νιμ. Νεοκλασικό είναι και το πανεπιστήμιο της Βιρτζίνια στη Σάρλοτβιλ (1818). Σημαντικά είναι τα έργα της αγγλικής καταγωγής αρχιτέκτονα Benjamin Latrobe : η Τράπεζα της Πενσυλβάνια στη Φιλαδέλφεια (1798) και ο ρωμαϊκός καθεδρικός ναός στη Βαλτιμόρη (1805-1818).

Το κυβερνητικό μέγαρο της Μασαχουσέτης στη Βοστόνη είναι σχεδιασμένο (1787-1788) και κτισμένο

(1795-1798) από τον Charles Bulfinch , με βάση τα αγγλικά νεοκλασικά πρότυπα. Οι κυριότεροι εκπρόσωποι της αναβίωσης των ελληνικών προτύπων είναι οι : William Stickland, Rober Mills, Thomas Walter, Ithrel Town. Ο Stickland είναι ο αρχιτέκτονας του Merchants Exchange στη Φιλαδέλφεια (1832-1834). Ο Mills έκτισε πολλά κρατικά κτίρια στην περιοχή της Ουάσιγκτον, ανάμεσα στα οποία το Θησαυροφυλάκιο (1836-1842) και το Patent Office (1836). Σχεδίασε επίσης το μνημείο της Ουάσιγκτον στη Βαλτιμόρη (1815-1829) , έναν πελώριο δωρικό κίονα, το πρώτο σε τέτοιο σχήμα μνημείο στην Αμερική.

Ο Walter σχεδίασε το Girard College (1833-1847), σε κορινθιακό ρυθμό. Ο Alexander Jackson Davis ήταν ένας από τους κυριότερους αρχιτέκτονες ελληνικού ρυθμού κατοικιών, ανάμεσα στις οποίες και το Bowers House στο Νορθάμπτον της Μασαχουσέτης (1825-1826). Πολλές είναι οι ελληνικές κατοικίες στις Β. ΗΠΑ, από τις οποίες εξαιρετα παραδείγματα είναι οι : Belle Grove στη Λουϊζιάνα (1857) και Belle Mead κοντά στη Νάσβιλ του Τένεσσυ (1853). Αλλά και κατά τον 20^ο αιώνα συνεχίστηκε η κατασκευή δημόσιων κτιρίων με βάση τα ελληνορωμαϊκά πρότυπα. Το δωρικό λευκό μαρμάρινο μνημείο του Λίνκολν στην Ουάσιγκτον, που έγινε από το Henry Bacon, τελείωσε το 1917.

Επίδραση του νεοκλασικισμού σημειώνεται και στη **Λατινική Αμερική**. Έκδηλη είναι η νεοκλασική επίδραση στην Casa de Correos (1770-1792) και στην Casa Gobierno (1776-1792), στην Αβάνα της Κούβας, που αποδίδονται στους αρχιτέκτονες Pedro de Medina και Fernandez Trevejos. Από το 1780, ο νεοκλασικισμός κάνει την εμφάνιση του στο Μεξικό. Από τους κυριότερους νεοκλασικούς αρχιτέκτονες είναι οι : Manuel

Tolsa, Eduardo Tresguerras και Jose D. Ortiz de Castro. Από τα πιο ξεχωριστά νεοκλασικά παραδείγματα είναι η Escuela de la Minería (1797-1813) στην πόλη του Μεξικού του Τολσά και η Εκκλησία της El Carmen στην Celaya (1803-1807) του Tresguerras. Η νεοκλασική αρχιτεκτονική διαδόθηκε ιδιαίτερα στη Βραζιλία, την Αργεντινή, την Ουρουγουάη και τη Χιλή. Αρχικά πολλοί από τους σημαντικότερους αρχιτέκτονες ήταν Γάλλοι, όπως οι : Prosper Catelin, στο Μποένος Άϊρες, Auguste-Henri-Victor, Grand-Jean de Monttegny, στο Ρίο ντε Τζανέϊρο, Francois Brunet De Baines, στο Σαντιάγκο της Χιλής.

ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αντίθετα απ' ό τι πιστεύεται ευρέως, ο νεοκλασικισμός δεν πρώτο εμφανίστηκε στην Ελλάδα με τους Βαυαρούς. Ήδη από το 1815, οπότε ολοκληρώθηκε η Αγγλική κατοχή στα Επτάνησα με την κατάληψη της Κέρκυρας, αρχίζουν να κτίζονται τα πρώτα κτίρια σε νεοκλασικό ρυθμό. Τα μεγαλύτερα και σημαντικότερα έργα εκτελέστηκαν στην ίδια την Κέρκυρα, πρωτεύουσα της Επτανήσου Πολιτείας.

Στην Κέρκυρα δημιουργήθηκε η πρώτη σχολή Καλών Τεχνών το 1811, ικανή να συγκριθεί με τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές. Οι φοιτητές, αυτής της σχολής μάλιστα, χρησιμοποιήθηκαν από τον Καποδίστρια στο έργο της ανασυγκρότησης του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Σημαντικό έργο που αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για τους Έλληνες αρχιτέκτονες πρόσφεραν κυρίως Άγγλοι μηχανικοί, στο νησί της Κέρκυρας. Έργα όπως το Ανάκτορο του Μιχαήλ και Γεωργίου με το κομψό δωρικό περιστύλιο, ο ναός του Αγίου Γεωργίου

σε δωρικό επίσης ρυθμό, ο μονόπτερος που κτίστηκε προς τιμή του πρώτου Αρμοστή, το δικαστικό μέγαρο και το Μαρκάτο στο Αργοστόλι και στο Ληξούρι αντίστοιχα, είναι, μερικά μόνο από τα δημοσιά κτίρια νεοκλασικού ρυθμού που κτίστηκαν την εποχή εκείνη στα Επτάνησα.

Έτσι το 1828, όταν ο Καποδίστριας έφτασε στην Ελλάδα, η αρχιτεκτονική του κλασικισμού είχε ήδη εξαπλωθεί στα Επτάνησα.

Κέρκυρα. Η θερινή έπαυλη Mon Repos. Κτίστηκε της νεαρής Κερκυραίας συζύγου του αρμοστή Maitland. Τυπική εφαρμογή αγγλικής «κλασικής» παράδοσης του 19ου αιώνα.

Κέρκυρα. Το απέριπτο ιωνικό μνημείο που αναγέρθηκε προς τιμή του Th. Maitland πλατεία της Σπιανάδας. Ο αρχαίος αυτός τύπος μονόπτερος, υπήρξε αρκετά δημοφιλής.

Κέρκυρα. Το ανάκτορο Μιχαήλ και Γεωργίου. Άρχισε να κτίζεται το 1819 ως κατοικία των Άγγλων αρμοστών.

Με τον αγώνα σε συνεχή εξέλιξη, με μια χώρα πυρπολημένη, κατεστραμμένη, λεηλατημένη ο Καποδίστριας καλείται να δημιουργήσει κράτος. Η

περίοδος που διακυβέρνησε, αν και σύντομη, έχει βαρύνουσα σημασία για την πορεία της νεότερης ελληνικής αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας και διέπεται από πνεύμα λιτότητας και αυστηρότητας, διαφορετικό από αυτό που επικράτησε μετά την άφιξη του Όθωνα και των Βαυαρών.

Τμήμα της κυρίας όψης του ορφανοτροφείου. Οι μορφές αν και κλασικού ύφους, ανάγονται με σαφήνεια στην πρωιμότερη ιταλική παράδοση.

Το πρώτο και μεγαλύτερο κτίριο της Καποδιστριακής περιόδου είναι καθαρό δείγμα έντεχνης αρχιτεκτονικής. Πρόκειται για το ορφανοτροφείο του οποίου η μελέτη και κατασκευή ανατέθηκε στο Θεόδωρο Βαλλιάνο, απόφοιτο της Στρατιωτικής Ακαδημίας της Πετρούπολης. Η αυστηρή συμμετρία της κάτοψης, η απλότητα και η σαφήνεια στην οργάνωση της, δηλώνει σχεδιασμό από στρατιωτικό μηχανικό. Την ίδια συμμετρία, αυστηρότητα και λιτότητα χαρακτηρίζει και τις όψεις, όπου διακρίνει κανείς, τυπικά στοιχεία του κλασικισμού.

Το ορφανοτροφείο χρησίμευε επίσης ως είδος σχολείου για μεγάλο αριθμό εργατών. Πάνω από 2.000 ανειδίκευτοι εργάτες απασχολήθηκαν για την κατασκευή του, και εκτός από τους ειδικευμένους τεχνίτες, δούλεψαν εκεί μάστορες, κτίστες, μαραγκοί και πολλές άλλες ειδικότητες.

Σιγά-σιγά λοιπόν προχωράμε στην ανοικοδόμηση των πόλεων, με πρώτο φυσικά το Ναύπλιο που έχει εγκατασταθεί η κυβέρνηση και ο κυβερνήτης. Νέες οικοδομές κτίζονται σε απλό νεοκλασικό ρυθμό, ενώ παράλληλα παλαιότερα κτίρια που είχαν κτιστεί κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας επισκευάζονται και κοσμούνται με ποίκιλα νεοκλασικά στοιχεία, γείσα, αετώματα κ.α, διατηρώντας όμως τα μαρμάρινα ενετικά θυρώματα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα οι οικίες Κολιοπούλου και Καλλέργη, το παλαιό Δημαρχείο στον μεγάλο δρόμο. Το γείσο με το αναγεννώμενο από τις στάχτες του φοίνικα στις γωνίες, τα κιγκλιδώματα στους εξώστες, η διαμόρφωση των ανοιγμάτων του ορόφου, είναι όλα στοιχεία ενός πρώιμου νεοκλασικισμού, ενώ αντίθετα, το βαρύ μαρμάρινο πλαίσιο της εισόδου στην πλάγια όψη μαρτυρεί την ενετική προέλευση των κτιρίων.

Το γεγονός ότι ακριβώς την περίοδο που το ιδεώδες του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού κυριαρχεί στους λαούς της Ευρώπης και της Αμερικής, ξεκινά και η Ελληνική Επανάσταση, κάτι βέβαια όχι άσχετο με το τότε γενικότερο ιδεολογικό κλίμα, σκορπίζει στην παγκόσμια κοινή γνώμη ενθουσιασμό και συγκίνηση. Το όραμα της αναβίωσης των αρχαίων κλασικών προτύπων τείνει να πραγματοποιηθεί. Μετά την ανακήρυξη της Αθήνας ως πρωτεύουσας, η πόλη μετατρέπεται σε τόπο προσκυνήματος αρχαιολόγων, αρχιτεκτόνων και καλλιτεχνών που επιζητούν, δίπλα στα

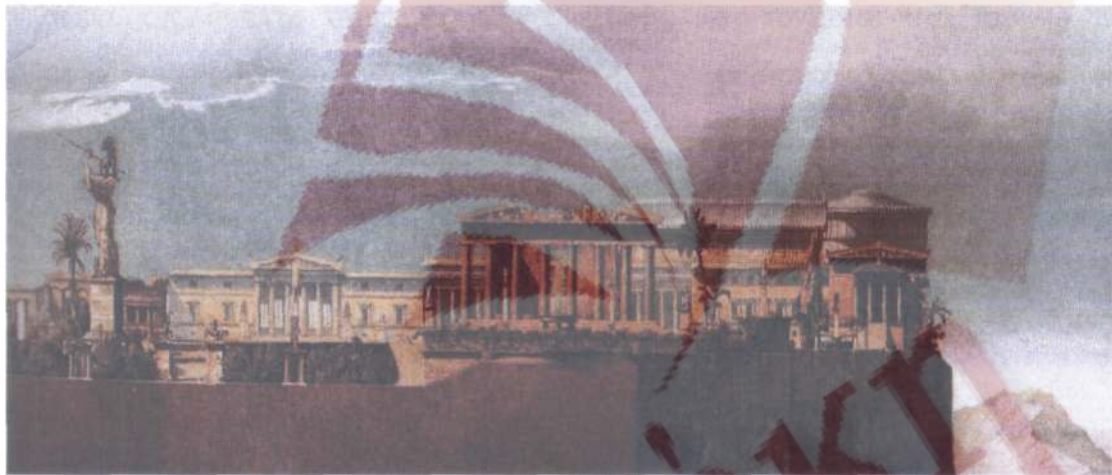
αθάνατα ερείπια των κλασικών χρόνων, να αφήσουν το δικό του στίγμα.

Έτσι ένα ρεύμα αρχιτεκτονικό, που γεννήθηκε στην δύση υπό την επίδραση της λιτότητας, του μέτρου και της αρμονίας της κλασικής ελληνικής αρχαιότητας, επιστρέφει ξανά στην χώρα που το κυοφόρησε. Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον να παρακολουθήσει κανείς, πως αυτό ενσωματώνεται και αφομοιώνεται από την ελληνική κοινωνία και ζωή.

Το πρώτο ιδιαίτερα σημαντικό έργο που ανατίθεται σε ξένο αρχιτέκτονα είναι φυσικά τα Ανάκτορα του Όθωνα. Πρώτος ο Klenze, ακολουθώντας το γενικότερο πνεύμα μετατροπής του σχεδίου πόλεως των Κλεάνθη και Schaubert, μετατόπισε την θέση των Ανακτόρων από τον συμμετρικό άξονα Βορρά - Νότου, στην έκκεντρη προς δυσμάς θέση, δηλαδή προς τον Κεραμικό. Μάλιστα προσχεδίασε ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον συγκρότημα αρχαιοπρεπών κτιρίων μέσα σε κήπους και σε ακανόνιστους σχηματισμούς, αποδεικνύοντας την ρομαντική του διάθεση, αλλά και σωστή γνώση για την συνθετική νοοτροπία των αρχαίων Ελλήνων. Συγχρόνως, προτάθηκε και μια τολμηρή μελέτη του μεγάλου Schinkel για ένα ανάκτορο πάνω στην Ακρόπολη, ενταγμένο στα κλασικά μνημεία. Το σχέδιο, αν και προφανώς μη εφαρμόσιμο, ήταν απaráμιλλο σε συνθετική δεξιοτεχνία, υπόδειγμα καλλιτεχνικής ευαισθησίας και ομορφιάς.

Όμως ο Λουδοβίκος, που επισκέφθηκε την Αθήνα τον επόμενο χρόνο, αποφάσισε, σύμφωνα με την γνώμη των συμβούλων του και ιδιαίτερα του αρχιτέκτονα Friedrich von Gaertner που τον συνόδευε, να αναθέσει τελικά τη μελέτη και εκτέλεση των Ανακτόρων σε αυτόν τον τελευταίο. Έτσι, συμφωνά με την πρόταση του Gaertner το κτίριο τοποθετήθηκε στο ανατολικό άκρο

της Ερμού, πρόκειται για το σημερινό μέγαρο της Βουλής των Ελλήνων, ενώ δημιουργήθηκε μπροστά του η πλατεία Συντάγματος καθώς και ο άξονας της λεωφόρου Αμαλίας απέναντι από την οδό Σταδίου, σε σχέδιο του στρατιωτικού μηχανικού Hoch.

Σχέδιο για το Ανάκτορο στην Ακρόπολη.

Τα ανάκτορα υπήρξαν το πρώτο έργο μνημειακής κλίμακας στην νέα πρωτεύουσα και εισήγαγαν το ύφος του επίσημου κλασικισμού στην αρχιτεκτονική της. Εξίσου σημαντικό είναι ότι κατά την κατασκευή τους αποτέλεσαν πραγματικό σχολείο εκμάθησης των δόκιμων οικοδομικών τεχνών για τους Έλληνες μαστόρους. Ειδικά οι μαρμαρογλύπτες για πρώτη φορά, ύστερα από πολλούς αιώνες, λάξευσαν ξανά τα αρχαία κομμάτια στην αυθεντική μορφή τους, καθώς φυσικά και τους ολόσωμους κίονες και τους ρυθμολογημένους θριγκούς στα αρχαιοπρεπή προστώα του οικοδομήματος.

Το ολοκληρωμένο μνημείο δέσποζε με το στιβαρό ορθογωνικό όγκο του στο παρθένο τοπίο, ανάμεσα στην παλιά πόλη και τον Λυκαβηττό. Ο Gaertner, ακολουθώντας προφανώς και τις οδηγίες του Λουδοβίκου, του προσέδωσε την επιβλητική ηρεμία και την μορφολογική αυτάρκεια μιας μεγάλης κλασικιστικής σύνθεσης. Στα επίπεδα αναπτύγματα των τοίχων με τα απλά παράθυρα τονίζεται με σαφήνεια η έννοια της οριζοντιότητας. Το μεσαίο σώμα της δυτικής όψης, προεξέχει ελαφρά και τονίζεται στο ισόγειο με ολομάρμαρο δωρικό προστώο, ενώ φέρει στη στέψη του επιβλητικό κλασικό αέτωμα. Τα γείσα κοσμήθηκαν με πυκνή σειρά ακροκεράμων, λαξευμένων επίσης στο πεντελικό μάρμαρο. Εξάλλου για το σκοπό επαναλειτούργησαν τα ιστορικά λατομεία της Πεντέλης.

Τα Ανάκτορα του Όθωνα η σημερινή Βουλή των Ελλήνων, κτισμένα το 1836 - 1843. Έργο αναφοράς για την μεταγενέστερη εξέλιξη του αθηναϊκού κλασικισμού.

Σε αντίθεση προς την λιτή εμφάνιση του εξωτερικού, ο εσωτερικός χώρος του αρχιτεκτονήματος λαμπρύνονταν με σπουδαίες πολύχρωμες τοιχογραφίες και οροφोगραφίες, κλασικής, πομπηϊανής και αναγεννησιακής έμπνευσης. Δυστυχώς, το μέγιστο μέρος που χάθηκε κατά τη μεγάλη πυρκαγιά του 1909, ενώ μετά από είκοσι περίπου χρόνια επακολούθησε δραστική αναμόρφωση όλου του πυρήνα του οικοδομήματος για την νέα του χρήση ως κοινοβούλιο.

Η λιτότητα σ' αυτή την φάση του αστικού κλασικισμού δεν ήταν φυσικά απότοκος κάποιας συνθετικής «ατολμίας» ή «εσωστρέφεια», αλλά αποτέλεσμα των αυτούσιων γενεσιουργών αρχών του, και της ιδεολογίας του. Όμως η προσωπικότητα του αρχιτέκτονα έπαιζε και αυτή κυρίαρχο ρόλο, ως προς τον τρόπο αποδοχής και αφομοίωσης αυτών των αρχών. Έτσι, στο λίγο μεταγενέστερο αρχοντικό του Αμβρ. Ράλλη, που κτίζεται από τον Κλεάνθη, πρόβαλλε μια πιο πλούσια απόδοση του ρυθμού: η όψη αρθρωνόταν σε πλάγιες πτέρυγες και κεντρικό προεξέχον στοιχείο που τονιζόταν με κλασικό αέτωμα. Το μεγάλο μπαλκόνι του ορόφου με το έξοχο μεταλλικό του κιγκλίδωμα, οι παραστάδες με τα κορινθιάζοντα επίκρανά τους, τα λαξευτά περιθώρια των ανοιγμάτων και ο εμπλουτισμός της ζώνης της στέψης με ιδιότυπο κεραμοπλαστικό διάκοσμο, όλα αυτά πρόσφεραν μίαν απaráμιλλη εκφραστικότητα και ίσως μια διάθεση περισσότερο ρομαντική, που έτεινε να υπερβεί την καθιερωμένη πειθάρχηση στο κλασικό κανόνα.

Πράγματι ο Κλεάνθης ανήκε σε εκείνους τους αρχιτέκτονες της Οθωνικής περιόδου που έδειχναν να προσανατολίζονται προς ένα είδος συνθετικής ελευθερίας και ωριμότητας, ικανό να τους αποδεσμεύσει από τα δεδομένα όρια της κλασικιστικής «σχολής» του

Μοναχού. Όμως, οι συνθήκες της ελεγχόμενης από τους Γερμανούς διοίκηση δεν του επέτρεψαν να αναλάβει σημαντικά δημόσια οικοδομήματα. Έτσι αν και υπέβαλε σχετική πρόταση, έχασε την σπουδαία ευκαιρία να κτίσει το Αρσάκειο Παρθεναγωγείο, ενώ παρόμοια τύχη είχε και η μελέτη του για το μέγαρο του σημερινού Πανεπιστημίου, το οποίο τελικά πραγματοποίησε με σχέδια του ο Chr. Hasen.

Το Πανεπιστήμιο άρχισε να κτίζεται το 1839 και ολοκληρώθηκε το 1864, αφού ξεπεράστηκαν μύριες δυσκολίες, κυρίως οικονομικές. Πολλοί ήταν οι ευεργέτες που χρηματοδότησαν το έργο, μεταξύ τους ο ίδιος ο Όθων, που το στήριξε με το προσωπικό του ταμείο.

Αν τα ανάκτορα απέδωσαν, με την στιβαρή εμφάνιση τους, την έκφραση της επισημότητας, της επιβλητικής ηρεμίας και της αξιοπιστίας, δηλαδή ουσιώδη γνωρίσματα της «στέγης του ηγεμόνα», το Πανεπιστήμιο, με την ανθρώπινη κλίμακα του, την κομψή κλασική γραμμή του, την ανάλαφρη πλαστική και χρωματική επεξεργασία του, πρόβαλε την κυριαρχία της άφθαρτης πνευματικότητας και της καλλιεργημένης, μέσα από την ελεύθερη αστική συνείδηση, αισθητικής.

Ο Hasen τόνισε την είσοδο προς την δυτική όψη του κτιρίου με ιωνικό δικιόνιο πρότυπο, διαπλασμένο στις απaráμιλλες αναλογίες του ρυθμού των προπυλαίων της Ακρόπολης. Εφάρμοσε στις πλάγιες πτέρυγες της πρόσοψης στοές, των οποίων οι τοίχοι του βάθους κοσμήθηκαν από το ζωγράφο Karl Rahl με φαρδιά πολύχρωμη ζωφόρο, που παριστάνει την αναγέννηση των Επιστημών. Η ήρεμη οριζοντιότητα της δυτικής όψης εισόδου αποκρύπτει σχεδόν το γεγονός ότι το οικοδόμημα είναι στην πραγματικότητα διώροφο. Έτσι ο προθάλαμος εισόδου εσωτερικά περιλαμβάνει

μαρμάρινο κλιμακοστάσιο που οδηγεί στην υπερυψωμένη κεντρική αίθουσα τελετών, κοσμημένη με έξοχη οροφोगραφία, ενώ στους υπόλοιπους χώρους διατάσσονται οι αίθουσες διδασκαλίας και τα γραφεία του ιδρύματος. Όταν ο Hasen αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Ελλάδα, μετά τη συνταγματική μεταρρύθμιση του 1843, την αποπεράτωση του έργου ανέλαβε ο Λύσ. Καυταντζόγλου, Αλ. Γεωργαντάς, Αν. Θεοφιλάς, και άλλοι μηχανικοί, ενώ η χρηματοδότηση ανανεώθηκε με την υποστήριξη του ομογενούς Δημ. Μπερναρδάκη.

Το ολοκληρωμένο μνημειακό έργο ήταν, και παραμένει, το κατεξοχήν «αθηναϊκό» αρχιτεκτόνημα. Η εικόνα του, ενταγμένη με αισθητική αυτάρκεια στο αστικό τοπίο, ενσάρκωσε, όχι την επιβάλλουσα, αλλά τη συναισθηματική χροιά της μνημειακότητας. Με αυτή του την ιδιότητα το ενστερνίστηκαν οι Αθηναίοι και σίγουρα αποτέλεσε το πρότυπο που σφράγισε το αστικό κλασικισμό της νεοσύστατης πρωτεύουσας καθ' όλη την επόμενη περίοδο, έως τα τέλη του 19ου αιώνα.

Για τον Λύσανδρο Καυταντζόγλου (1811 - 1885), αριστούχο απόφοιτο της Ακαδημίας San Luca της Ρώμης, οφείλει κανείς να παραδεχτεί ότι εκπροσωπούσε, ανάμεσα στους Έλληνες αρχιτέκτονες των μέσων του 19ου αιώνα, μια κατεξοχήν «ακαδημαϊκή» δημιουργική προσωπικότητα. Φυσικά, το έργο του επικεντρώνεται στην οικοδομούμενη Αθήνα. Ως διευθυντής του νεοσύστατου Πολυτεχνείου, από το 1843 έως το 1862, δεν μπορεί παρά να μετέδωσε τις πλατιές αρχιτεκτονικές του γνώσεις σε πολλούς μαθητές του, ορισμένοι από τους οποίους είναι φυσικό να εργάστηκαν και σε άλλα αστικά κέντρα της « Παλιάς Ελλάδας». Πάντως, παρά την πλούσια εξωτερίκευση του, μέσα από άφθονα θεωρητικά κείμενα και σχεδιαστικές προτάσεις,

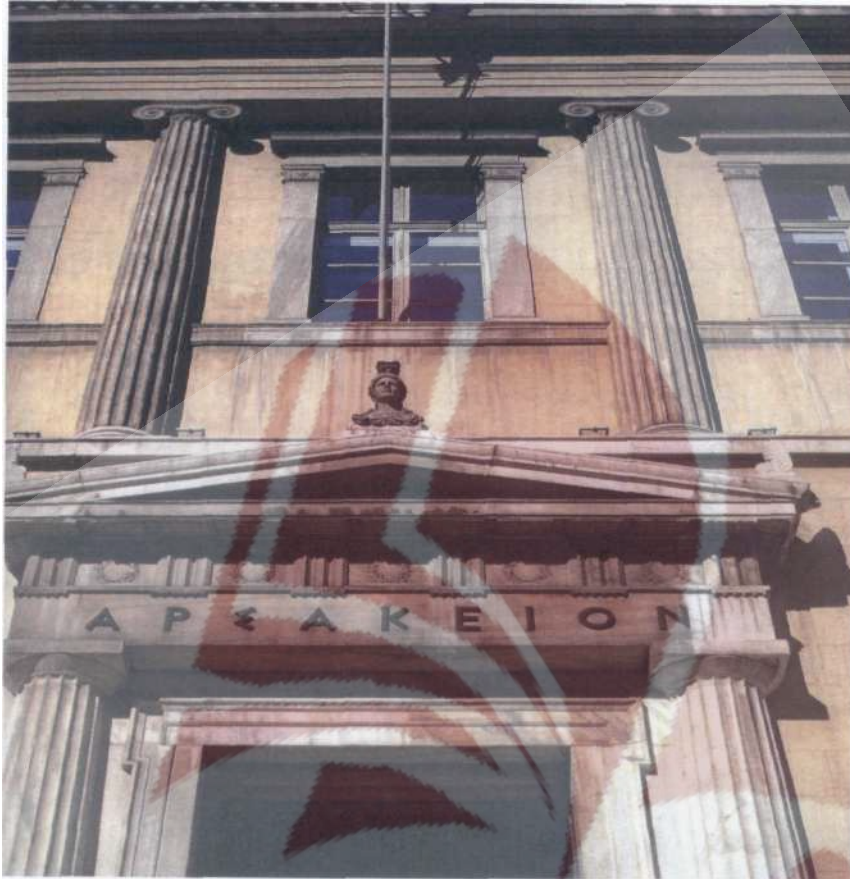
για αρχιτεκτονικά, πολεοδομικά και γενικότερα αισθητικά ζητήματα, μόνο από τα κτίρια του μπορεί κανείς να συναγάγει κάποια συμπεράσματα για τις βασικές ρυθμολογικές πεποιθήσεις του. Ανάμεσα σε αυτά συγκαταλέγεται το μέγαρο του « Αρσάκειου» στην οδό Πανεπιστημίου, σταθμός στη σταδιοδρομία του ως αρχιτέκτονα, διότι τον έφερε σε σκληρότατο ανταγωνισμό με τον Κλεάνθη, του οποίου το σχέδιο απορρίφθηκε.

Τα γνωστά, άφθονα προσχέδια του Καυταντζόγλου για το Αρσάκειο, προδίδουν ίσως συνθετική αμηχανία και ενίοτε περιέχουν κάποια μορφολογικά παράδοξα. Το τελικό αποτέλεσμα όμως εντυπωσιάζει με την σαφήνεια της διάπλασης του και τη ρυθμολογική πληρότητα των λεπτομερειών του. Ο απογυμνωμένος από περιττά στολίδια «κλασικός» χαρακτήρας του οικοδομήματος αποδίδει μian ιδιάζουσα αυστηρότητα, η οποία όμως μετριάζεται στην όψη της κυρίας εισόδου, καθώς αυτή υποχωρεί έντονα ανάμεσα στις προέχουσες πλάγιες πτέρυγες. Η ζώνη του ορόφου διασπάτε ευχάριστα με σειρά από κομψούς ιωνικούς ημικίονες. Στο βάθος της εσωτερικής αυλής του συγκροτήματος υπήρχε και ο ιδιόρρυθμος κάτοψης ναός του ιδρύματος, που δυστυχώς εξαφανίστηκε κατά τις δραστικές επεμβάσεις του επόμενου αιώνα, ενώ στο εσωτερικό όλες οι επιφάνειες ήταν καλυμμένες από εξαιρετικής καλλιτεχνικής στάθμης «κοσμηματογραφίες». Για την Αθήνα του 19ου αιώνα, το Αρσάκειο σημάδεψε με αναντίρρητη επιτυχία τη σχέση ισορροπίας ανάμεσα στο κλασικό ύφος και το επίσημο χαρακτήρα ενός δημόσιου αστικού κτιρίου.

Είναι αλήθεια ότι η δημιουργία μιας μεγάλης αρχιτεκτονικής σύνθεσης που να αναδεικνύει, διαμέσου της πιστής αναφοράς της στα αρχαία πρότυπα, ένα κατεξοχήν «μνημειακό ολοκλήρωμα» με ιδεολογική ακτινοβολία, αποτέλεσε όραμα για τους αρχιτέκτονες του νεοελληνικού κλασικισμού. Μια τέτοια σύνθεση θα αναλάμβανε ένα είδος μεταφυσικού ρόλου στην επικοινωνία με το άμεσο πολιτισμικό περιβάλλον και όφειλε επιτέλους να πραγματωθεί στην αντικειμενικής της παρουσία.

Το πρώτο ουσιαστικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση είχε γίνει ήδη με το αρχιτεκτόνημα του Πανεπιστημίου, όμως δύο δημιουργήματα επισφράγισαν με την κορυφαία αισθητική οντότητα τους αυτό το όραμα: το κτιριακό σύνολο που στέγασε το Μετσόβιο Πολυτεχνείο και η αρχιτεκτονική σύνθεση της Ακαδημίας. Έργο του Καυταντζόγλου το και του Th. Hansen το δεύτερο, παρά το διαφοροποιημένο μορφολογικό τους χαρακτήρα, ξεπέρασαν με την ποιοτική τους παρουσία τον ερμητικό κόσμο της αναγεννώμενης Αθήνας, για να πολιτογραφηθούν, σε ισότιμη στάθμη, ανάμεσα στα σπουδαιότερα επιτεύγματα του ευρωπαϊκού κλασικισμού .

Το κεντρικό τμήμα του Αρσάκειου. Σε αντιπαράθεση με την ιωνική διάπλαση του ορόφου, τονίζεται εύστοχα η μνημειακή είσοδος με το ζεύγος των δωρικών κιόνων που την πλαισιώνει. Στη στέψη του αετώματος, μικρή μαρμάρινη κεφαλή της Αθηνάς, έργο γλύπτη Λεωνίδα Δρόση.

Αν και τα δύο μνημειακά κτίρια ολοκληρώθηκαν την επόμενη περίοδο, δηλαδή επί της βασιλείας Γεωργίου Α', θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι το μεν Πολυτεχνείο είναι ένα σύνθετο συγκρότημα κτιρίων που εκφράζει τις πρωϊμότερες και στοιχειακές συνιστώσες του αρχιτεκτονικού ακαδημαϊσμού, ενώ η Ακαδημία ανήκει σε ένα επόμενο στάδιο, της περισσότερο «μορφοκρατικής» αντίληψης, που διακρίνει τον όψιμο ιστορισμό.

Με το συγκρότημα του Πολυτεχνείου ο Καυταντζόγλου πρόσφερε στο αθηναϊκό κλασικισμό την πρώτη μεγάλης κλίμακας αρχιτεκτονική σύνθεση μέσα σε ένα ευρύχωρο περιβάλλον, οργανωμένη αυστηρά στον άξονα συμμετρίας. Οι πτέρυγες των δύο όμοιων ισόγειων οικοδομημάτων, προς την κύρια εισόδου της Οδού Πατησίων, υποδέχονται τον εισερχόμενο στον προαύλιο χώρο με τις ήρεμες δωρικές στοές των όψεων τους. Η λευκότητα των ραδινών κιόνων με το άψογα ρυθμολογημένο θριγκό τους, των τοίχων των στοών προβάλλει πάνω στο σκουρόχρωμο ερυθρωπό φόντο.

Το κεντρικό κτίριο «Αβέρωφ» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, κορυφαίο έργο του Λύσανδρου Καυταντζόγλου.

Στο βάθος, ορθώνεται επιβλητικό το διώροφο κεντρικό κτίριο, το μαρμάρινο κλιμακοστάσιο του οποίου οδηγεί στο υπερυψωμένο τετρακίονιο ιωνικό πρόπυλο, διαμορφωμένο κατά το πρότυπο του Ερεχθείου. Το εσωτερικό του, που περιλαμβάνει τις μεγάλες αίθουσες διδασκαλίας, αναπτύσσεται γύρω από ένα φιλόξενο, τετράγωνο αίθριο, με περιμετρική στοά. Έτσι η σύνθεση αποδίδει συνολικά μια «κλασική» μεγαλοπρέπεια, προσδιορίζοντας τον ιδεολογικό της προορισμό, ενώ συγχρόνως εντάσσεται με επιτυχία στη λειτουργική της αποστολή, μέσα στις συνθήκες του αθηναϊκού ιστορικού τοπίου και τις ιδιαιτερότητες του αττικού κλίματος.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

Ο Πειραιάς, το πρώτο λιμάνι της χώρας, ήταν το 1834 σχεδόν έρημος. Το 1830 δεν υπάρχουν εκεί παρά δύο μικροί οικισμοί, ο ένας με τέσσερα σπίτια και τέσσερα αλώνια και ο δεύτερος με τέσσερα σπίτια και δύο αλώνια. Η ανάπτυξη της πρωτεύουσας απαιτεί την ταυτόχρονη ανάπτυξη του Πειραιά. Έτσι αποφασίζετε να κατοικηθεί η περιοχή που έχει εγκαταλειφθεί επί αιώνες. Οι Κλεάνθης και Schaubert αναλαμβάνουν τη μελέτη του πολεοδομικού σχεδίου σε έναν εντελώς ελεύθερο χώρο. Όπως στην Αθήνα, διακρίνεται και εδώ με σαφήνεια η χάραξη ενός τριγώνου, οξυκόρυφου αυτή τη φορά, με διχοτόμο την οδό από την Αθήνα, που καταλήγει στο λιμένα του Κανθάρου. Ομοιόθετα με τις δύο ίσες πλευρές αναπτύσσεται ένα ορθογώνιο σύστημα αξόνων με παράλληλους και κάθετους δρόμους.

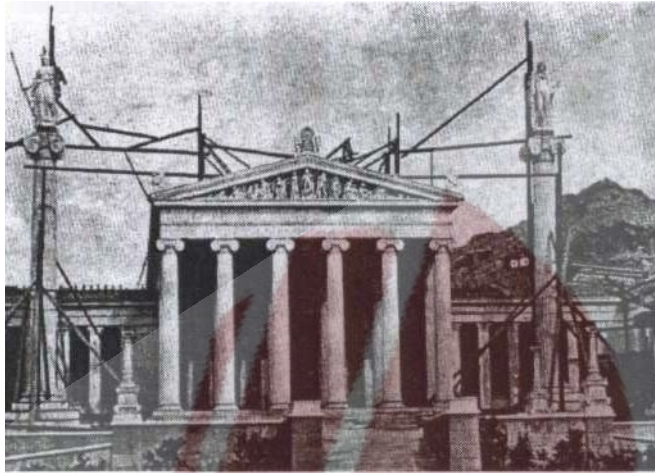

Ενώ αρχικά η αρχιτεκτονική και η πολεοδομία του Πειραιά σχετίζονται με εκείνες τις Αθήνας, σταδιακά αρχίζει να διαφαίνεται κάποια απόκλιση, όσον αφορά τον αστικό χαρακτήρα των δύο γειτονικών πόλεων, απόκλιση που θα γίνει περισσότερο ευδιάκριτη από τα μέσα του αιώνα και μετά. Ως προς αυτό το φαινόμενο, δεν πρέπει κανείς να παραβλέπει δύο ουσιαστικούς συστατικούς παράγοντες. Πρώτο, την ίδια την κοινωνία των εποικιστών του Πειραιά, οι οποίοι κατάγονταν ως επί τον πλείστον από τις προοδευτικές ομάδες του νησιωτικού πληθυσμού της Ελλάδας και οι οποίοι, στο νέο τόπο εγκατάστασης τους, προώθησαν τον δικό τους δυναμισμό και καλλιέργησαν τα δικά τους ήθη και τις δικές τους αισθητικές ιδιαιτερότητες. Δεύτερο, την ανεξαρτησία που γρήγορα απέκτησε η τοπική αυτοδιοίκηση της πόλης, ουδέποτε η Αθήνα μπόρεσε να αξιοποιήσει. Έτσι, μπόρεσε να παραχθεί ουσιαστικό έργο ως προς την διαμόρφωση του χώρου και την ανοικοδόμηση. Άλλωστε, ο δήμος του Πειραιά είχε καλύτερες ευκαιρίες πρόσβασης σε κοινόχρηστη γη και ένα αξιόλογο οικονομικό υπόβαθρο, που το συντηρούσαν οι δυναμικές παραγωγικές του δομές καθώς και μια αξιόλογη ομάδα τοπικών ευεργετών. Ακόμα διέθετε σπουδαία τεχνική οργάνωση, με ικανούς μηχανικούς και αρχιτέκτονες στις υπηρεσίες του.

Στην Αθήνα ο κλασικισμός είχε φτάσει στην ακμή του περί το 1870, τότε ήταν η εποχή της ανοικοδόμησης ή αποπεράτωσης των πιο σημαντικών δημόσιων κτιρίων. Εκείνο πάντως που πρέπει να υπογραμμίσουμε είναι ότι η έννοια της «ακμής», όσον αφορά τον αθηναϊκό κλασικισμό, δεν συμπίπτει με την αμιγή απόδοση του ρυθμικού συστήματος στο πνεύμα της μορφολογικής πειθάρχησης του στα αρχαία πρότυπα.

Αντίθετα, η αυστηρότητα των μορφών μεταλλάσσεται σταδιακά, και μέσα από τις τοπικές παραμέτρους, σε ένα πιο προσαρμοστικό και γόνιμο καλλιτεχνικό σύνολο. Ήδη, κατά τη δεκαετία 1860 - 1870, η υπόσταση του «κλασικού ύφους» φαίνεται να μετριάζεται, τουλάχιστον ως προς το δογματικό στοιχείο της, για να μετουσιώσει προς ένα περισσότερο εύπλαστο και εκφραστικό περιεχόμενο.

Ανάμεσα στα μνημειακά οικοδομήματα της Αθήνας που είχαν προηγηθεί, δηλαδή τα Ανάκτορα, το Πανεπιστήμιο, το Αστεροσκοπείο, το Αρσάκειο, καθώς και το Πολυτεχνείο, η Ακαδημία ήταν εκείνη που πρόβαλλε με την μεγαλύτερη έμφαση τόσο την απόλυτη ελευθερία στην αισθητική ογκοπλαστική σύλληψη όσο και την ολοκληρωτική ταύτιση με την κλασική ρυθμολογία, σε ένα ενιαίο και αυθύπαρκτο αποτέλεσμα. Το λαμπρό ολομάρμαρο μέγαρο αποτέλεσε το επιστέγασμα των προσδοκιών ανθρώπων του πνεύματος που είχαν συλλάβει την ιδέα να ιδρυθεί ένα «Πρυτανείο» των Γραμμάτων ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1820. Ο Σίμων Σίνας, με την χορηγία του Έλληνα πρεσβευτή στην Βιέννης, Κ.Σχινά, προχώρησε στην ανέγερση του κτιρίου και την συμπλήρωση του με τον απαραίτητο πλαστικό διάκοσμο. Το τελευταίο ανέλαβε ο καθηγητής της γλυπτικής της σχολής καλών τεχνών, Λεωνίδα Δρόσης, ενώ την εργολαβία καταρχάς ο Β. Treiber, όσο αφορά τις μαρμάρινες εργασίες ο Ν. Κουμέλης

Το άγαλμα της Αθηνάς και τον Απόλλωνα κατά την τοποθέτησή τους στα προπύλαια της Ακαδημίας το 1881

Στο εσωτερικό της Ακαδημίας εφαρμόστηκε για τους τοίχους του μεγάλου προθαλάμου η τέχνη του στιλβωμένου κονιάματος, που απέδωσε την υφή του μαρμάρου σε ροδαλή απόχρωση. Τέλος, για την τοιχογράφηση της αίθουσας των συνεδριάσεων τοποθετήθηκαν στις τέσσερις πλευρές της οκτώ υπερμεγέθεις ζωγραφικοί πίνακες που αναπαρίσταναν, με ακαδημαϊκή νοοτροπία, τον μυθολογικό κύκλο του Προμηθέα. Με την ολοκλήρωση του, το μέγαρο της Ακαδημίας προξένησε το γενικό θαυμασμό και επέσυρε ενθουσιώδεις κριτικές Ελλήνων και ξένων επισκεπτών. Ο ίδιος ο Hansen θεώρησε ως το καλύτερο έργο του. Πραγματικά, αν και υστερούσε ως προς την επιβλητικότητα του μεγέθους του από αντίστοιχα μέγαρα της Ευρώπης, το αρχιτεκτόνημα της Ακαδημίας αποτέλεσε εντούτοις κορυφαίο δείγμα της μορφολογίας του κλασικισμού στον τρόπο της εφαρμογής του. Ο δημιουργός του κατάφερε να εισδύσει με εξαιρετική δεξιότητα στο πνεύμα και τη λεπτότητα της αρχαίας ελληνικής τέχνης.

Το μέγαρο της Ακαδημίας καθώς και τα δύο άλλα κτίρια της «τριλογίας» δεν συγκρίνονται σε διαστάσεις με τα αντίστοιχα δημόσια κτίρια των ευρωπαϊκών πρωτευουσών, όπως το Κοινοβούλιο της Βιέννης. Η σύγκριση αυτή όμως όχι μόνο δεν τα μειώνει, αλλά αντίθετα τα τοποθετεί σε μια κλίμακα πολύ πιο κοντινή στον άνθρωπο, στο μέγεθος της ελληνικής πρωτεύουσας, αλλά κυρίως στα κλασικά πρότυπα. Και σίγουρα η γειτνίαση με τα αρχαία μνημεία δρούσε καταλυτικά στο έργο των αρχιτεκτόνων. Τα αρχιτεκτονικά μέλη αποτυπώνονται με κάθε λεπτομέρεια και στην συνέχεια η συγκεκριμένη πλέον μορφή τους μεταφέρεται με πιστότητα στα νεότερα κτίρια. Το αποτέλεσμα, άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο επιτυχημένο, παραμένει ωστόσο σε μια κλίμακα μικρότερη και, κυρίως, πιο «εύμετρη» από τα αντίστοιχα παραδείγματα του ευρωπαϊκού νεοκλασικισμού, που αντλούν τα πρότυπα τους κυρίως από την ρωμαϊκή και την αναγεννησιακή περίοδο και είναι κατά συνέπεια περισσότερο πομπώδη και βαριά.

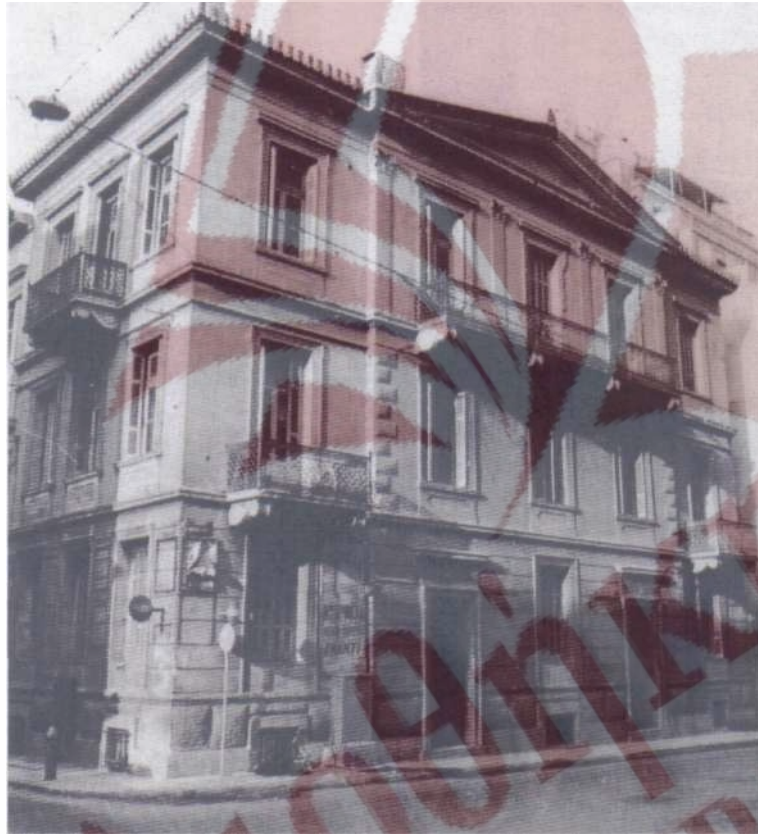
Μη την Ακαδημία πραγματοποιημένη πλέον στην μεσημβρινή πλευρά του Πανεπιστημίου, η πολεοδομική ενότητα της «τριλογίας» άρχισε να συμπληρώνεται όπως ακριβώς είχε φανταστεί ο εμπνευστής της. Το τρίτο γήπεδο στα βόρεια του Πανεπιστημίου προορίζονταν, ήδη από το 1853, για την ανέγερση του καταστήματος του Αρχαιολογικού Μουσείου. Η θέση είχε θεωρηθεί η καταλληλότερη, αρκετά κοντά στην Πνύκα, την Ακρόπολη, το Θησείο και τον Άρειο Πάγο, έτσι ώστε οι περιηγητές, αφού επισκεφθούν τα αρχαία μνημεία, στη συνέχεια να επισκέπτονται το μουσείο. Τελικά το Αρχαιολογικό Μουσείο θεμελιώθηκε το 1866 στο γήπεδο της οδού Πατησίων, ενώ ο χώρος δίπλα στο

Πανεπιστήμιο παραχωρήθηκε οριστικά για την ανέγερση της βιβλιοθήκης.

Αυτή η ελευθερία της ένταξης της αρχιτεκτονικής στο πολεοδομικό περιβάλλον ήταν τυπική για τον κλασικισμό του 19ου αιώνα, ο οποίος, σε αντίθεση με προγενέστερες περιόδους, δεν δεσμευόταν σε μια προσχεδιασμένη αλληλεξάρτηση κτιρίων και χώρων, στο πνεύμα μιας ενιαίας μορφολογικής σύνθεσης. Η αντίληψη αυτή κυριαρχεί στην συγκεκριμένη κτιριακή ενότητα της οδού Πανεπιστημίου, και είναι γεγονός ότι δεν επαναλήφθηκε, τουλάχιστον με την ίδια καθαρότητα σχεδιασμού, σε άλλα σημεία του πολεοδομικού ιστού της Αθήνας. Ανάλογο ενδιαφέρον παρουσιάζει εντούτοις και το κλασικιστικό σύνολο της οδού Πατησίων, που είχε αρχίσει να διαμορφώνεται περί το 1870 με τη σταδιακή ανέγερση των δύο γειτονικών συγκροτημάτων, του Μετσόβιου Πολυτεχνείου και του Αρχαιολογικού Μουσείου. Αυτά τα πολιτιστικά ιδρύματα, μαζί με τα αντίστοιχα της «τριλογίας», πλαισίωσαν μια σημαντική συνοικία της Αθήνας, έτσι ώστε αυτή να κατοικείται κατεξοχήν από καθηγητές, φοιτητές και διανοούμενους, από εκείνη την εποχή έως και της μέρες μας.

Την περίοδο του Γεωργίου Α' εντάθηκαν οι προσπάθειες της δημοτικής αρχής να αναπτυχθεί η φύτευση, παρά τις δυσκολίες στην ύδρευση της πόλης. Η ανακάλυψη και η ανοικοδόμηση της αρχαίας δεξαμενής στους πρόποδες του Λυκαβηττού στις αρχές της δεκαετίας του 1870 μπορεί να μην έλυσε αλλά βελτίωσε σημαντικά την ύδρευση της πρωτεύουσας και συνέβαλε στην δημιουργία νέων χώρων πρασίνου. Το τεχνικό πράσινο ανέδειξε επιπλέον για τους Αθηναίους μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα εικόνα του μνημειακού κλασικισμού που εντάσσεται στο αστικό τοπίο. Ακόμη περισσότερο, η έντεχνη φύτευση γύρω από τα δημόσια

κτίρια έγινε θεσμός, και μάλιστα χαρακτηριστικός των πόλεων της επαρχίας, όπου μάλιστα οι κοινόχρηστες εκτάσεις δεν ήταν τόσο δυσέυρετες όσο στην Αθήνα.

Η «πολυκατοικία» Ι. Κουτσογιάννη στην γωνία των οδών Δεληγιώργη και Αγησιλάου, έργο του Π. Κάλκου. Από τα σημαντικότερα δείγματα του ακμαίου αθηναϊκού κλασικισμού.

ΤΡΟΠΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ

Η αναστήλωση και αποκατάσταση κτιρίων εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο της προστασίας και ανάδειξης των ιστορικών μνημείων και συνόλων. Με τον όρο αναστήλωση κτιρίου εννοείται το σύνολο των τεχνικών και επιστημονικών εργασιών, οι οποίες εγγυώνται μέσα στο πλαίσιο μιας κριτικοαισθητικής μεθοδολογίας τη συνέχεια ενός ιστορικού μνημείου.

Ο κύριος λόγος που διατηρούνται τα παλαιά κτίρια η και ολόκληροι οικισμοί είναι η μετάβαση και διατήρηση της συλλογικής μνήμης της κοινωνίας. Κάθε αξιόλογο παράδειγμα του παρελθόντος γίνεται η εικονοποίηση της ιστορίας.

Αν διατρέξει κανείς την ιστορία της αρχιτεκτονικής από την παλαιολιθική εποχή έως τον 20^ο αιώνα, θα παρατηρήσει ότι η έννοια της διατήρησης και προστασίας κτιρίων ήταν απύσχα τους ιστορικούς χρόνους-αναλογικά δηλαδή έως πολύ πρόσφατα. Όπως αναφέρει ο Violle le Duc: Ούτε στους αρχαίους Έλληνες ούτε στους Ρωμαίους, ούτε και στο μεσαίωνα υπήρχε η έννοια της διατήρησης στο συλλογικό πιστεύω και τους νόμους.

Αξίζει να προστεθεί ότι αντίστοιχα δεν ήταν διαδεδομένη και η έννοια του μουσείου ή της συλλογής ιστορικών αντικειμένων του παρελθόντος. Η έννοια του συλλέκτη έργων τέχνης ξεκινάει από το Μαικήνα της Ρώμης και συνεχίζεται με τους άρχοντες της Αναγέννησης στην Ιταλία που έπαιρναν υπό την προστασία τους καλλιτέχνες και τους ανέθεταν έργα για προσωπική τους τέρψη.

Η έννοια του μουσείου αναπτύχθηκε αργότερα, αρχής γενομένης από τον 17^ο αιώνα. Ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί ο Ναπολέων Βοναπάρτης, ο οποίος άνοιξε στον κόσμο του Παρισιού την κλειστή βασιλική συλλογή του Λούβρου. Η αναστήλωση λαμβάνει σώμα και τεκμηριώνεται ως επιστήμη το 19^ο αιώνα, ενώ στοιχεία αυτής είχαν πρωτοεμφανιστεί από την αναγέννηση, περίοδο που επανεκτιμήθηκε ο αρχαίος ελληνικός (κλασικός) πολιτισμός. Αρκεί να σκεφτεί κανείς την παρέμβαση του μεγάλου αρχιτέκτονα Leon Batista Alberti (1404-1472) στο Tempio Malatestiano στο Rimini (1450). Ως παράδειγμα της νοοτροπίας που επικρατούσε μέχρι το 18^ο αιώνα μπορεί να αναφερθεί ότι πολλά από τα σημαντικότερα αρχαία αγάλματα έχουν καταστραφεί σε καμίνια, στα οποία τα έλιωναν με σκοπό τη δημιουργία

οικοδομικών υλικών όπως ασβέστη (μαρτυρία Bartoldi) κτλ.

Ευτυχώς σε πολλές περιπτώσεις έχουν διασωθεί τα ρωμαϊκά αντίγραφα τους τα οποία όμως ποτέ δε φτάνουν στην τελειότητα της αρχαίας ελληνικής γλυπτικής. Άλλο παράδειγμα που αποδίδει τη νοοτροπία που επικρατούσε είναι η μερική καταστροφή του ναού του Επικούρειου Απόλλωνα στις Βάσες-πιθανότατα έργο του Ικτίνου, αρχιτέκτονα του Παρθενώνα όπου οι χωρικοί της περιοχής κατά το μεσαίωνα ανακάλυψαν ότι οι συνδυασμοί των αρχιτεκτονικών μελών του ναού ήταν από μολύβι, μέταλλο πολύτιμο για αυτούς, δεδομένου ότι το χρησιμοποιούσαν στα γεωργικά εργαλεία, στον οπλισμό κτλ., με αποτέλεσμα τη μερική αποσύνδεση του ναού. Ευτυχώς τα τελευταία χρόνια επιχειρείται η αναστήλωση του με στατική μελέτη του κ. Μπαϊρακτάρη.

Εν συντομία, παρακάτω αναφέρονται οι κυριότερες θεωρίες που αναπτύχθηκαν κατά το πρώτο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα. Αρχικά θα πρέπει να αναφερθεί ο Γάλλος αρχιτέκτονας E. Violle le Duc, αναστηλωτής σημαντικών πύργων όπως του Concy καθώς επίσης και του καθεδρικού ναού της Παναγίας του Παρισιού. Συνοπτικά η συνεισφορά του στην αναστηλωτική μεθοδολογία συνίσταται στην εξαντλητική έρευνα και τεκμηρίωση επί τόπου πριν από κάθε παρέμβαση. Ο J. Ruskin ήταν ένας Άγγλος διανοούμενος που επηρέασε με τις σκέψεις του τις θεωρίες της αναστήλωσης και μπορεί να χαρακτηριστεί ως σκληροπυρηνικός και λάτρης του γοθτικού ρυθμού. Πρεσβεύει την αυθεντικότητα της κατασκευής και το ότι το κάθε κτίριο θα πρέπει να ζει όσο μπορεί με τις δικές του δυνάμεις και η μοναδική παρέμβαση θα πρέπει να είναι περιοδική συντήρηση ήπιας μορφής.

Όταν δε η υποβάθμιση έχει φτάσει σε μη αναστρέψιμο σημείο να αφήνεται στην κατάρρευση παρά στην παρέμβαση που πιθανώς θα το ψευτίσει. Ακόμη δε δέχεται προσθήκες και ξένα στοιχεία ή υλικά. (Ας αναλογιστούμε την κίνηση για την ανακατασκευή του Παλαιού Δημαρχείου του Πειραιά, Ρολόι). Οι απόψεις του είχαν προκαλέσει έντονες συζητήσεις στην εποχή που διατυπώθηκαν στο σημαντικότερο βιβλίο του. Τέλος, είναι η ιταλική σχολή με εκπρόσωπο τον Camillo Boito, ο οποίος θέτει την τέχνη στην υπηρεσία της αναστηλωτικής επέμβασης. Είναι υπέρ των παρεμβάσεων στα ιστορικά κτίρια αλλά θα πρέπει να γίνονται με διαφορετικά υλικά έτσι ώστε να ξεχωρίζουν. Δε δέχεται τις διορθώσεις και ευθυγραμμίσεις στις στρεβλώσεις που έχει υποστεί το κτίριο από το χρόνο. Ακόμη αναφέρει ότι θα πρέπει να αφήνεται να μιλήσει η αλήθεια του κτιρίου και να μην ωραιοποιείται ή βαρύνεται με στοιχεία που δεν είχε. Εφάρμοσε τις απόψεις του στην αναστήλωση του Αγίου Μάρκου στη Βενετία. Θα πρέπει να προστεθεί ότι οι απόψεις του C. Boito αποτελούν την κύρια άποψη για τις αναστηλώσεις όπως αυτές διατυπώθηκαν από τη Χάρτα της Βενετίας. Παρεμβάσεις & αποκαταστάσεις. Παρακάτω εξετάζονται οι τρόποι παρέμβασης σε ιστορικά κτίρια ανάλογα με τη φιλοσοφία αντιμετώπισης και το βαθμό φθοράς του κτιρίου. Πρώτα όμως πρέπει να αναφερθούν τα βασικά εργαλεία παρατήρησης και αποτύπωσης των ιστορικών κτιρίων.

1. Ιστορική ανάλυση.
2. Συλλογή πληροφοριών για την ιστορία του κτιρίου προς αναστήλωση:
  - Χάρτες.
  - Τίτλοι ιδιοκτησίας κτηματολόγιο.

- Αεροφωτογραφίες (όπου υπάρχουν).
- Παλιές φωτογραφίες.
- Μαρτυρίες προσώπων που έχουν βιώσει το συγκεκριμένο κτίριο ή την ευρύτερη περιοχή.
- Βιβλιογραφία σύγκριση με αντίστοιχα τυπολογικά ή χρονολογικά κτίρια.
- Αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης.
- Σχεδιαστική αποτύπωση.
- Χωροστάθμηση.
- Φωτογραφική αποτύπωση.
- Φωτογραμμετρία.
- Αποτύπωση και ανάλυση βλαβών.
- Καθαρισμός του είδους αυτών.

ΕΛΑΦΡΑ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΗ

Πρέπει να αναφερθεί ότι σ'αυτή την κατηγορία εντάσσονται κτίρια τα οποία βρίσκονται σε σχετικά καλή ή μέτρια κατάσταση. Αυτό σημαίνει ότι δεν παρουσιάζουν δομική και στατική ανεπάρκεια από σεισμό ή από διάβρωση νερών. Κατά κανόνα στην κατηγορία αυτή βρίσκονται κτίρια τα οποία σώζουν τη στέγη τους ανέπαφη. Σ' αυτή την κατάσταση βρίσκονται τα κτίρια που δεν έμειναν για μεγάλο διάστημα ακατοίκητα. Ένα κτίριο που κατοικείται θερμαίνεται και αυτό σημαίνει απουσία υγρασίας και επισκευή μικρών ζημιών. Αντίθετα από ένα νέο κτίριο που ο αρχιτέκτονας εκφράζει τη συνθετική του άποψη σε μία αναστήλωση, θα πρέπει να αφαιρείται ή να υποβιβάζεται η υποκειμενική άποψη και να προσπαθεί να ακολουθήσει το χαρακτήρα και την προσωπικότητα του κτιρίου χωρίς

αναιτιολόγητες αλλοιώσεις και προσθήκες. Η αρχιτεκτονική αντιμετώπιση σε ένα τέτοιο κτίριο είναι η επαναφορά στην αρχική μορφή τόσο της όψης όσο και του εσωτερικού του. Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο όρος αναπαλαίωση είναι αδόκιμος και δεν απαντάται στην ελληνική γλώσσα, αποτελεί δηλαδή ένα νεολογισμό. Το κόστος της ανακαίνισης σε μια αντίστοιχη περίπτωση κρατείται χαμηλό. Η χρήση συνήθως προσαρμόζεται στην υπάρχουσα κάτοψη δεδομένου ότι δε γίνονται αφαιρέσεις φερόντων τοιχίων. Σε αυτής της μορφής την αναστήλωση γίνεται εξυγίανση των χώρων υγιεινής και εστίασης δεδομένου ότι σε όποια κατάσταση και να είναι το κτίριο αυτοί οι χώροι ήταν εκ κατασκευής υποβαθμισμένοι κατά το 19^ο αιώνα. Αυτό σημαίνει υδραυλική εγκατάσταση και προσθήκη εγκατάστασης θέρμανσης

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ

(Πιστή επαναφορά στην αρχική μορφή).

Παρέμβαση μεσαίας κλίμακας σ'αυτή την τυπολογία ανήκουν οι παρεμβάσεις σε κτίρια τα οποία βρίσκονταν σε υποβαθμισμένη κατάσταση και οι αρχιτέκτονες προσπάθησαν να τα επαναφέρουν στην αρχική τους μορφή, χωρίς προσθήκες που αλλοιώνουν την όψη και συνήθως χωρίς να γίνεται αλλαγή χρήσης.

Πριν την επέμβαση ένα τέτοιο κτίριο ήταν ερείπιο ή σε υποβαθμισμένη κατάσταση.

Οι πρώτες εργασίες που πρέπει να γίνουν είναι η αποξήλωση της παλιάς στέγης και των ξύλινων δαπέδων όλων των ορόφων. Κατόπιν θα πρέπει να γίνει ενίσχυση του φέροντος οργανισμού με εκτοξευόμενο σκυρόδεμα και τσιμεντενεσεις. Το επόμενο στάδιο είναι η κατασκευή των πλακών των ορόφων από οπλισμένο σκυρόδεμα ή η τοποθέτηση εκ νέου ξύλινων ή σιδερένιων δοκαριών και η επίστρωση ξύλινου δαπέδου. Ακολουθεί αλλαγή όλων των κουφωμάτων. Ακόμη θα πρέπει να γίνει καθαίρεση επιχρισμάτων και τοποθέτηση νέας ηλεκτρονικής και υδραυλικής εγκατάστασης. Κατά τη διάρκεια των επιχρισμάτων θα πρέπει να γίνουν εκ νέου τα τραβηχτά και οι κορνίζες που αποτελούν τα διακοσμητικά στοιχεία της όψης. Σε μια επέμβαση αυτού του είδους δεν μπορούν να αφαιρεθούν τα εσωτερικά φέροντα στοιχεία για λόγους

διαμόρφωσης της κάτοψης. Από επιστημονικής άποψης δεν είναι σωστό, δεδομένου ότι το κτίριο αλλοιώνεται και χάνει την αρχική του ιστορική αξία χρησιμοποιείται για επαγγελματική χρήση (καταστήματα ή γραφεία) θα πρέπει να γίνει μελέτη τοποθέτησης επιγραφών όχι φωτεινών.

ΟΛΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ, ΑΛΛΑΓΗ ΧΡΗΣΗΣ

Σ' αυτή την τυπολογία επέμβασης παρουσιάζονται κτίρια που ενώ έχουν κατασκευαστεί για κατοικία μετασκευάζονται για να υποδεχθούν νέες χρήσεις, κυρίως επαγγελματικές. Εάν ο προορισμός του κτιρίου είναι να στεγάσει γραφεία, οι παρεμβάσεις που θα γίνουν αποσκοπούν στην προσαρμογή του κελύφους στη σύγχρονη οργάνωση επιχειρήσεων. Αυτό σημαίνει επαύξηση του ηλεκτρολογικού εξοπλισμού σε ασθενή και ισχυρά ρεύματα καθώς και εγκαταστάσεων Η/Μ και εφαρμογή καλωδίωσης UTP ή και οπτικών ινών. Ακόμη μπορεί να τοποθετηθεί ανελκυστήρας. Από αρχιτεκτονική άποψη, η κάτοψη πρέπει να αντιμετωπιστεί πέρα από το συμβατικό τρόπο με διπλά ύψη, κλίμακες σε διαφορετικά σημεία ανάλογα με την ιεράρχηση των χώρων, με διαφορετικά επίπεδα, υλικά κτλ. Οποιαδήποτε παρέμβαση πρέπει να είναι από υλικά εμφανώς διαφορετικά από τα αρχικά για να μπορεί ο επισκέπτης να αναγνωρίζει την αρχιτεκτονική παρέμβαση από το υφιστάμενο κτίριο. Μια παρέμβαση αυτού του είδους πιστεύεται πως είναι πολύ εποικοδομητική και ενδιαφέρουσα συνθετικά, δεδομένου ότι συνενώνει την παράδοση του παρελθόντος με τις σύγχρονες ανάγκες χωρίς ιδιαίτερους συμβιβασμούς.

ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΗ, ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΗ ΧΡΗΣΗΣ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΔΙΩΡΟΦΗΣ ΝΕΟΚΛΑΣΣΙΚΗΣ ΟΙΚΙΑΣ ΣΕ ΚΑΦΕΤΕΡΙΑ, ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ ΚΑΙ ΜΠΑΡ.

ΘΕΣΗ: ΜΗΤΡΩΟΥ 8 – ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ-ΑΘΗΝΑ

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Πρόκειται για νεοκλασική οικία στο Μοναστηράκι επί της οδού μητρώου 8, που χρήζει ανακατασκευής και προσθηκών μετατρέπεται σε καφετέρια, εστιατόριο και μπαρ όπως είναι αναγκαία αφού η περιοχή έχει μεταβληθεί σε τόπο αναψυχής. Το υπάρχον κτίριο αποτελείται από ισόγειο, όροφο, σοφίτα και ξύλινη στέγη. Διατηρούνται όλοι οι περιμετρικοί τοίχοι από λιθοδομή και ενισχύονται με κολώνες και δοκάρια οπλισμένου σκυροδέματος, ενώ καθαιρούνται όλοι οι εσωτερικοί τοίχοι στο ισόγειο και στον Α'όροφο. Επίσης καθαιρείται η σοφίτα και η ξύλινη στέγη.

Σε πρώτο στάδιο γίνεται υπόγεια εκσκαφή με περίγραμμα ίδιο του ισογείου, όπως απαιτείται για την κουζίνα του εστιατορίου και αποθήκη τροφίμων. Κατασκευάζεται αυτό από περιμετρικά τοιχία με οπλισμένο σκυρόδεμα το οποίο θα είναι πλήρης μπαζομένο και θα έχει πρόσβαση από εσωτερικό κλιμακοστάσιο. Οι υπάρχουσες κλίμακες καθαιρούνται και κατασκευάζεται εκ νέου κυκλική μεταλλική σκάλα με κυκλική κολώνα σκυροδέματος διαμέτρου 0,60 m που ξεκινάει από το υπόγειο και καταλήγει στην ταράτσα του κτιρίου όπως διαμορφώνεται στον ακάλυπτο χώρο. Η κλίμακα κατασκευάζεται από μεταλλικά στοιχεία για λόγους ασφαλείας και πυροπροστασίας προς τα επισκέψιμα άτομα του κτιρίου με την καινούρια χρήση του.

Σε δεύτερο στάδιο, γίνεται η διαρρύθμιση εσωτερικά του κτιρίου σε κάθε όροφο. Επίσης γίνεται

η διαμόρφωση της ταράτσας και του υπάρχον εσωτερικού κήπου.

Συνεχίζοντας με το υπόγειο, η εσωτερική διαρρύθμιση του, θα αποτελείται από τα μαγειρεία του εστιατορίου, αποθήκη τροφίμων, καταψύκτες και ψυγεία ημέρας καθώς επίσης και τις απαραίτητες τουαλέτες για το προσωπικό που θα εργάζεται εκεί.

Κατασκευάζεται ανελκυστήρας τροφίμων για την μεταφορά τους από τα μαγειρεία προς κάθε στάθμη του κτιρίου αλλά κυρίως στον Α' όροφο όπου θα είναι και το εστιατόριο. Μία ράμπα θα οδηγεί τα

εμπορεύματα και τις προμήθειες από το ισόγειο στο υπόγειο.

Όλοι οι όροφοι του κτιρίου θα επικοινωνούν, εκτός από την μεταλλική κυκλική κλίμακα, και με ανελκυστήρα ατόμων.

Το ισόγειο θα έχει την χρήση καφετέριας, ενώ γίνεται επέκταση του προς τον εσωτερικό κήπο του κτιρίου (διαμορφώνεται σε ημιυπαίθριο χώρο σερβιρίσματος καφετέριας). Πάνω από την ράμπα τροφίμων κατασκευάζεται ζαρντινιέρα με λουλούδια εσωτερικού χώρου.

Ο Α' όροφος θα έχει χρήση εστιατορίου περιλαμβάνοντας και τη επέκταση που έγινε στο ισόγειο και συνεχίζεται μέχρι και την ταράτσα.

Τέλος, η παράταση του κτιρίου θα έχει χρήση μπαρ, χώρος νυχτερινής διασκέδασης.

Το συνολικό εμβαδόν δόμησης του κτιρίου είναι 546,70 τ.μ. εκ των οποίων τα 216,60 τ.μ. είναι στο ισόγειο, 165,05 τ.μ. είναι στον Α' όροφο και τα 165,05τ.μ. στην ταράτσα. Το υπόγειο έχει εμβαδόν 136,20 τ.μ. που δεν προσμετρούν στη δόμηση.

Στις όψεις του κτιρίου δεν αλλάζει η θέση και το μέγεθος των ανοιγμάτων. Οι εξωτερική τοίχοι είναι από τριπτό επίχρισμα στο χρώμα της ώχρας, γύρο από τα ανοίγματα και περιμετρικά του κτιρίου δημιουργείται κορνίζα από πατητό επίχρισμα ανοικτής ώχρας. Τα κουφώματα είναι ξύλινα λουστραρισμένα, χρώματος καρυδί με διαφανές διπλό υαλοπίνακα.

Το κτίριο με την μορφή που θα λάβει συνδέεται με την νέα χρήση χωρίς να είναι εξωτερικά εμφανής η αλλαγή χρήσης από κατοικία σε κέντρο αναψυχής και δεν βλάπτει την αισθητική της περιοχής.

Παρουσιάζουμε παρακάτω συνοπτικά το σύνολο των εργασιών (εκτός από τον φέροντα οργανισμό), που αφορούν τοιχοποιία, δάπεδα, ηλεκτρολογικές και μηχανολογικές εργασίες, την αρχιτεκτονική μελέτη κ.λ.π

υπόγειο

- κατασκευή νέων χωρισμάτων
- νέα επιχρίσματα
- ηλεκτρολογική εγκατάσταση
- μηχανολογική εγκατάσταση
- κατασκευή χώρων υγιεινής
- κατασκευή αποθήκης
- κατασκευή κουζίνας
- αρχιτεκτονική μελέτη
- καταπολέμηση υγρασίας εσωτερικά

ισόγειο

- κατασκευή νέων χωρισμάτων
- ηλεκτρολογική εγκατάσταση
- μηχανολογική εγκατάσταση
- κατασκευή χώρων υγιεινής
- κατασκευή χώρου μπαρ
- κατασκευή πατωμάτων
- επισκευή της υπάρχουσας οροφής
- Αντικατάσταση ξύλινων κουφωμάτων
- Τοποθέτηση κλιματισμού-εξαερισμού
- επιχρίσματα
- Χρωματισμοί

Α' όροφος

- κατασκευή νέων χωρισμάτων
- ηλεκτρολογική εγκατάσταση
- μηχανολογική εγκατάσταση
- κατασκευή χώρων υγιεινής
- κατασκευή χώρου μπαρ
- κατασκευή πατωμάτων
- επισκευή της υπάρχουσας οροφής
- Αντικατάσταση ξύλινων κουφωμάτων
- Τοποθέτηση κλιματισμού-εξαερισμού
- επιχρίσματα
- Χρωματισμοί

Ταράτσα

- ηλεκτρολογική εγκατάσταση
- μηχανολογική εγκατάσταση
- κατασκευή χώρου μπαρ
- κατασκευή πατωμάτων
- κατασκευή στεγάστρου
- επιχρίσματα
- Χρωματισμοί

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κλείνοντας, θα υποστηρίξουμε ότι στον μετεπαναστατικό ελληνισμό, και μέσα στο πολιτισμικό δυναμισμό ανασυγκροτούμενης κοινωνίας του, ο κλασικισμός πρόσφερε, αλλού λιγότερο και αλλού περισσότερο, έναν αισθητικό ειρμό ή έστω το πιο αξιόπιστο μέσο για την επίτευξη του. Περιείχε, ως μέσο αισθητικής ολοκλήρωσης, τη λογική μετεξέλιξη ενός ιστορικού συγκεκριάσματος ιδεολογίας και μορφής. Για το λόγο αυτό, η εφαρμογή του ουδέποτε πρόσφερε πρόσκαιρη ικανοποίηση, μέσα από έναν επίπλαστο διακοσμητικό ρόλο. Ο κλασικισμός στην ελληνική απόδοση του, αν και έφθασε σε ακμή και στην συνέχεια σε οψιμότητα, ποτέ δεν παρουσίασε μια κατεξοχήν «φθίνουσα» εικόνα: μέσα του διατηρούσε πάντα ζωντανό το συστατικό της μνήμης, και ίσως γι' αυτό θα το αποκαλούσαμε, στην δεδομένη έστω τοπικότητα του, τον τελευταίο «ιστορικό ρυθμό» της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής.

Ευχαριστούμε θερμά όλους όσους συνέβαλαν στην ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας και ιδιαίτερα τον καθηγητή μας κ. Γεωργιάννη Βασίλειο για την προσεκτική επίβλεψη και τις τεχνικές γνώσεις που μας μετέδωσε για την υλοποίηση της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Παλαιά Ανάκτορα Αθηνών. Δεμενέγη - Βιριβάκη
- Η Αθήνα του Κλασικισμού. .Johannes H - Μπίρης Κ.
- Αστική Αρχιτεκτονική και Επαύλεις στο γύρισμα του αιώνα.Κακακιου Κ
- Το μέλλον των Αθηναίων . Βερναρδάκης
- Πειραιάς από το Πόρτο Λεόνε στη Μαγχεστρια της Ανατολής. Μιχελή Λ.
- Τα πρώτα σχέδια των Αθηνών . Μπίρης Κ.
- Εθνική τράπεζα της Ελλάδας. Μπούρας Χ
- Αθηναϊκός Κλασικισμός. Εκδ. Δήμος Αθηναίων
- Τα κτίρια του Πειραιά. Ντόριζας Ν.
- Νεοελληνική Αρχιτεκτονική. Φιλιππίδης Δ.
- Αρχιτεκτονική βάση προς δημιουργία νέου Ελληνικού ρυθμού. Τσιπούρας Λ.
- Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα. Μπίρης Μ. – Καρδαμίτση-Αδάμη Μ.
- Το πρόσωπο της Αθήνας. Βατόπουλος Ν.
- Τα Αιθόστρωτα. Σηφουνάκης Ν.
- Ιστορία Ελληνικής Αρχιτεκτονικής του 20^{ου} αιώνα. Γιακουματος Αντρέας.
- Συντήρηση και αναβίωση αρχιτεκτονικού κτιρίου. Κωτσίοπουλος
- Αθηναϊκή Αρχιτεκτονική. Μπίρης Μ.
- Αθήνα. Παπαγεωργίου – Βενέτας